

Misafirlikten Vatandaşlığa Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler

Ahmet Koyuncu^a

Öz

2010 yılında yaşanan Arap Baharı’nın ardından başta Suriye olmak üzere bölgede yaşanan savaş ve çatışmaların ardından 3,5 milyonu aşkın Suriyeli Türkiye’ye sığınmıştır. Bugün itibarıyla göçmen, sığınmacı, mülteci ve geçici koruma/misafir gibi farklı statülerde 4 milyondan fazla kişiye ev sahipliği yapan Türkiye, aynı zamanda dünyanın en fazla “sığınmacı” barındıran ülkesidir. Türkiye’ye sığınan Suriye vatandaşlarına uluslararası hukukta istisnai bir prosedür olan geçici koruma statüsü verilmiştir. Başka bir ifadeyle her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmak üzere bir anlamda “misafir” konumunda kabul edilmişlerdir. Zira geçici koruma statüsü, savaşın bitmesiyle Suriyeli savaş mağdurlarının evlerine döneceğini varsaymaktadır. Ancak aradan geçen altı yılda Suriye’deki savaş sona ermemiş dahası mevcut koşullar itibarıyla kısa sürede sona ermesi de mümkün gözükmemektedir. Bu durum, geçici koruma statüsünün sürdürülebilir olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Bu süreçte bir taraftan geçici koruma statüsünden kaynaklanan sorunlara ilişkin tartışmalar sürerken diğer yandan Türkiye’de ikamet eden ve ülkeye katma değer sunan Suriyelilere vatandaşlık verilmesine ilişkin tartışmalar hız kazanmıştır. Ancak bu süreçte belki de en çok ihmal edilen husus “Suriyelilerin kendilerine vatandaşlık verilmesi hususunda ne düşündükleri” olmuştur. Bu bağlamda çalışmamız Suriyelilerin gözünden vatandaşlık tartışmalarına odaklanmaktadır. Çalışma kapsamında Ocak-Mayıs 2017 tarihlerinde farklı sosyoekonomik seviyeden 125 Suriyeli ile gerçekleştirilen nitel araştırma verilerinden hareketle Türkiye’deki Suriyelilerin vatandaşlık tartışmalarını nasıl değerlendirdikleri ve vatandaşlığa ilişkin kanaatleri analitik bir perspektifle ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Türkiye • Göç • Suriyeliler • Vatandaşlık • Geçici koruma

a (✉) Ahmet Koyuncu (Doç. Dr.), Necmettin Erbakan Üniversitesi, SBBF, Sosyoloji Bölümü, Meram 42090 Konya. Eposta: koyuncuahmet42@gmail.com

Başvuru: 30 Kasım 2017

Kabul: 16 Mart 2018

Online First: 25 Haziran 2018

Copyright © 2018 • Uluslararası Mülteci Hakları Derneği • <http://mejrs.com>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

DOI 10.12738/mejrs.2018.3.2.0009 • Yaz 2018 • 3(2) • 171–195

Göç ve Vatandaşlığa Dair

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmakla beraber göçlere katılan insan sayısının en fazla olduğu dönemi sanayi devriminin ardından insanların kentsel alanlardaki iş imkânlarına yöneldiği büyük göç dalgaları oluşturur. I. Dünya Savaşı, 1929 Ekonomik Buhranı ve ardından gelen II. Dünya Savaşı ile kısmen sekteye uğrayan uluslararası göç hareketleri, (II. Dünya Savaşı'ndan sonra) büyük bir yıkıma uğrayan Avrupa ekonomisinin yeniden canlandırılması amacıyla tekrar ivme kazanmıştır. Birçok Avrupa ülkesi yeterli iş gücü kapasitesine sahip olmadığı için uluslararası işçi göçünü temel bir politika olarak benimsemiştir. Ardından sermaye birikiminin ve hareketliliğinin yeniden şekillendiği küreselleşme ile beraber dünyadaki göç hareketleri de yoğunlaşmış, hem yasal göç hem yasa dışı göç hem de iltica edenlerin sayısı büyük rakamlara ulaşmış ve daha çok ülkeyi kapsar duruma gelmiştir. Zikredilen her bir sürecin kendine özgü farklılıklarına nispetle uluslararası göçler de farklı bir boyut kazanmış olmakla birlikte daha müreffeh bir yaşam umuduyla ekonomik açıdan gelişmiş ülkelere yönelen uluslararası göçmenlerin kalıcı olduklarının anlaşılması beraberinde birçok sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi ve hukuki tartışmaya da kapı aralamıştır. Bu tartışmalar arasında öne çıkan başlıklardan biri de vatandaşlık olmuştur. Nitekim uluslararası göç söz konusu olduğunda öncelikli ve belirleyici kavramlardan biri “yabancı”dır. Yabancı; Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre “belirli bir devlet açısından o devletin uyruğunda olmayan kişi”, yani bulunduğu ülkenin vatandaşı olmayan kişidir. Başka bir ifade ile göç ve vatandaşlık birbirinin ayrılmaz parçalarıdır.

Göç ve vatandaşlık arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabilmek için vatandaşlık kavramına kısaca değinmek uygun olacaktır. Vatandaşlık kavramının kökenleri Antik Yunan'a kadar götürülse de modern anlamda vatandaşlık kavramının ortaya çıkışında Aydınlanma, Fransız Devrimi ve ulus devlet örgütlenmesi etkili olmuştur. İnsanoğlunun ontolojik ve epistemolojik kopuşuna tarihlenen Aydınlanma, dinin yerine bilimi, Tanrı'nın yerine insan aklını ikame ettiği yeni zihinsel kurgu ile o güne kadar oluşmuş insanlık tecrübesinin yerleşik kalıplarında da büyük dönüşümleri beraberinde getirmiştir. Aklın merkeze alınması ile insan, kulluk statüsünden çıkarak özgür yurttaş olarak boy göstermiştir (Ekinci, 1999, s. 30). Bu gelişme, Fransız Devrimi'nin ardından ayrıcalıkların son bulduğu iddiasındaki sembolik eşitlik anlayışının bir sonucu olarak modern anlamdaki vatandaşlık kavramının ortaya çıkışına zemin hazırlamıştır (Kaya, 2003, s. 49). Ardından 20. yüzyılda siyasi bir örgütlenme olarak ortaya çıkan ulus devlet yapılanmasıyla birlikte devletin bireyle ilişkilerini tanımlayan ve düzenleyen bir anlama kavuşmuştur. Buna göre vatandaşlık, en basit tanımıyla devlet ile ona tabi olanlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen siyasi ve hukuki bağ olarak tanımlanmıştır (Nazıroğlu, 2013, s. 29). Vatandaşlık, bu süreç zarfında sekülerleşme ve milliyetçilikle ortaya çıkan yeni toplumsal bağlılığın oluşturulmasında kilit bir önem kazanmıştır (Özel, 2007, s. 578).

Vatandaşlığı kan, toprak ve bağlılık gibi sınırlılıklar kapsamında irdeleyen ulus devlet temelli anlayış, milliyetçi bir anlatının yanı sıra çoğu zaman ideolojik bir perspektife de sahip olduğu için özellikle göçmenlerin ya da yabancıların (vatandaş olmayanların) hukuki, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik haklarına yönelik arayışlar bağlamında yeniden tartışmaya açılmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında gittikçe artan uluslararası göç dalgası, endüstri ülkelerinde yeni bir sorunu, yurttaşlık kurumunun ulus-devlet sınırları içindeki anlamını tekrar sorgulama zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Nitekim modern dönemde göç, aynı zamanda “biz” ve “onlar/ ötekileştirilenler” dikotomisi üzerine bina edilmiştir. Bunun bir sonucu olarak, mevcut ve muhtemel bütün sorunların asli kaynağı olarak gösterilen “yabancı”lar çoğu zaman bir tehdit olarak algılanmış ve yabancılar üzerinden tesis edilen risk, şüphe, kaygı ve belirsizlikler, toplumsal sorunların yabancılara yüklenilmesinin zeminini oluşturmuştur (Koyuncu, 2018, s. 289). Bu durum göçmenlere yönelik ayrımcılık, dışlama, ırkçılık ve yabancı tehdidini tetiklemiş ve yaşanan ya da yaşanması muhtemel toplumsal sorunların aşılması için vatandaşlık rejiminde alternatif çözüm arayışlarına zemin hazırlamıştır. Bu sebeple başta Avrupa olmak üzere birçok ülke mevcut vatandaşlık rejiminde düzenlemeye gitmiştir. Ancak göçmenlere sağlanan vatandaşlık hakkı sorunları ortadan kaldırmamıştır. Ulus devlet anlayışının milliyetçi ve ötekileştirici zihinsel kurgusunun verili kalıpları üzerinden eski göçmen yeni vatandaşlara yönelik ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, hukuki ayrımcılık ve dışlama devam etmiştir. Vatandaşlık her ne kadar resmî olarak herkesin yasalar önünde eşit olduğu ilkesine dayansa da bu resmî hakların toplumsal gerçekliğe ne kadar yansıdığı ve gündelik hayat pratiklerinde karşılık bulup bulmadığı sorusu belirsiz kalmıştır. Dahası vatandaşlık sadece resmî haklardan ibaret değildir. Turner’ın (1993, s. 2) ifadesiyle vatandaşlık, sadece hukuki bir statü olmanın ötesinde sosyopolitik bir üyelik olup, sınırlı sayıdaki toplumsal güç ve kaynakların dağıtımında bireyin yararı ve faydasını gözetken, böylece bireyi toplumun yetkin bir üyesi kılan hukuki, siyasi, ekonomik ve kültürel bir uygulamadır. Başka bir ifadeyle vatandaşlık, sadece hukukun konusu olan, hak ve sorumluluklardan ibaret bir statü olmayıp, kişinin kimliğini ve bir topluluğa aidiyetini de içermektedir. Dolayısıyla yasal olarak vatandaşlık hakkı elde etmek yeterli değildir. Başka bir ifade ile kâğıt üzerindeki resmî vatandaşlık, toplumsal pratik ve uygulamalar açısından gerçek vatandaş olduğu anlamına gelmemektedir. Aradan kuşaklar geçmesine rağmen bugün Avrupa’da göçmen kökenli vatandaşlara yönelik ayrımcılık, dışlama, ırkçılık gibi uygulamaların hâlâ gündemin öncelikli konu başlıkları arasında yer alması da bu savı destekler niteliktedir.

Batı ülkelerinde vatandaşlığa ilişkin bu tartışmalar, özellikle son dönemde yaşanan göç hareketlerinde ise neredeyse hiç gündeme getirilmemektedir. Esasen bu durum, uluslararası göçün değişen karakteri ile de yakından ilgilidir. 18. yüzyılın ortalarında sanayileşme ile ortaya çıkan göç hareketleri, 2000’li yıllara kadar ağırlıklı olarak daha iyi ve müreffeh bir yaşam amacıyla gerçekleşirken günümüzde yaşanan göçler

ise daha ziyade savaşlar ve çatışmalar temelinde gerçekleşmektedir. Göçün karakterinde yaşanan bu önemli dönüşümün en somut örnekleri, başta Orta Doğu olmak üzere Müslüman coğrafyanın birçok bölgesinde açıkça görülebilmektedir. Egemen güçlerin, bu bölgeleri kendi çıkarları ve egemenlikleri çerçevesinde biçimlendirme talepleri doğrultusunda terör örgütleri üzerinden Müslüman coğrafyanın istikrarsızlaştırılmasını hedefleyen ve bunun için mazlum halkları savaş ve iç çatışmalar yoluyla göçe zorlayan bilinçli ve sistematik bir strateji uygulanmaktadır (Koyuncu, 2016b, s.14). Örneğin ABD'nin PKK'nın Suriye kolu olan PYD, YPG, SDG'ye yaptığı dört bin tır silah yardımı ve Türkiye'nin güney sınırlarında oluşturmaya çalıştığı terör hattı, Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan başta olmak üzere tüm devlet yetkilileri tarafından açıkça dile getirilmektedir. ABD, bu örgütleri DEAŞ'la mücadele kapsamında eğittiği ve silahlandırdığını ifade etmesine karşın, Rakka'da DEAŞ'lı teröristlerin yine ABD öncülüğünde güvenli bir hat oluşturularak şehir dışına taşındığı görüntüler de zihinlerdeki tazeliğini korumaktadır. Bugün egemen güçler taşeron olarak kullandıkları bu terör örgütleri üzerinden bölgede enerji kaynaklarını ve güzergâhlarını kontrol etmek, kolay yönetilebilir parçalı ve küçük çaplı butik devletler inşa etmek amacıyla bölge insanını bilinçli olarak göçe zorlamaktadır. Bu yolla, her an yeni fay hatları oluşturmaya imkân tanıyan etnik, dinî, mezhepsel, siyasi açıdan birbirinden farklı olan grupları içeren butik devletler için yeni alanlar oluşturma ve söz konusu fay hatları üzerinden yeni çatışma alanları ihdas edilmeye çalışılmaktadır. Bu durum, milyonları bulan büyük kitlelerin Batı'ya yönelen göçüne de kapı aralamaktadır. Buna ek olarak, Batı toplumlarının toplam doğurganlık hızları düşmekte ve demografik yapıda Müslüman nüfus lehine bir değişim yaşanmaktadır. Gelecekte din (özellikle de İslam dini) ve nüfus açısından uluslararası göçlerin Avrupa'nın toplumsal formasyonuna etkisine yönelik projeksiyonlar Batı'da Müslüman nüfusun hızla arttığına işaret etmektedir (Pew Research Center, 2015). Başka bir ifade ile Avrupa'nın kendinden İslamlaşacağı bir projeksiyon söz konusudur. Elbette bu projeksiyonda yerel halk içinden İslam'ı seçenlerin payı da unutulmamalıdır. Bu gelişmelerin yanı sıra Batılı ülkeler ağır sanayiden katma değeri yüksek ileri teknoloji üretimine geçmiş, dolayısıyla vasıfsız elemandan ziyade nitelikli personele ihtiyaç duyar hâle gelmiştir. Ayrıca daralan ekonomi, işsizlik ve terör gibi gelişmeler Avrupa'nın yaşam standartlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu sorunlar beraberinde yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve İslamofobiyi de tetiklemiştir. Tüm bu gelişmelerin dikkate alınmasıyla Avrupa sınırına dayanan sığınmacılara değil vatandaşlık verilmesi, sığınmacıların Avrupa sınırına yaklaşmasını bile tehdit olarak gören yeni bir anlayış hâkim olmuş ve güvenlikçi göç politikalarını beraberinde getirmiştir. Nitekim son dönemde yaşanan dramlar karşısında, Batılı ülkeler uluslararası göç örgütlerinin de desteği ile yatırımcı ve nitelikli sığınmacıların kabulü dışında genel olarak tampon bölgeler kurma, geri kabul anlaşmaları ve gönüllü geri dönüşler için teşvik politikaları benimsemiş ve sayısız insan hakkı ihlaline imza atmıştır. Kısaca ifade edildiğinde son dönem-

de yaşanan uluslararası göçlerin ardından vatandaşlık konusu Batı’nın gündeminden düşmüştür. Nitekim Kale Avrupası politikası ile sığınmacılara vatandaşlığın yolunu açacak mültecilik statüsünün de önüne ket vurulmuştur.

Türkiye’de Göç ve Vatandaşlık

Konuya Türkiye Cumhuriyeti açısından bakıldığında, 1924 mübadelesinden başlayarak günümüze kadar farklı coğrafyalardan Türkiye’ye yönelen dış göçleri görmek mümkündür. Ancak şunu ifade etmek gerekir ki, Türkiye 2000’li yıllara kadar dış göçler için daha ziyade transit ülke konumundadır. Bununla birlikte Türkiye, farklı dönemlerde Balkanlardan ve Kafkaslardan gelen dış göçlere kapılarını açmıştır. Söz konusu göçmenlere devlet tarafından uygulanan politikalar doğrultusunda barınma ve iş olanakları sağlanmış, çalışma şartlarının iyileştirilmesi amacıyla ayni ve nakdi yardımlar yapılmış, bu çerçevede çiftçi ailelere toprak, tohumluk, çevirme ve donatım kredisi; zanaatkar ailelere de konutun yanı sıra döner sermaye kredisi verilmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 1990, s. 20).

Türkiye’ye gelen göçmenlerin en önemli özelliği Müslüman olmalarının yanı sıra Türk ya da Türk soylu oluşlarıdır. Bu göçmenlerin büyük bölümü ya Türkçe konuşmaktadır ya da akraba dilleri konuşan topluluklara mensuptur. Türkiye söz konusu göçmenlere yaptığı yardımların yanı sıra vatandaşlık hakkı da tanımıştır. Bu hakkın tanınmasında en önemli etken göçmenlerin Türk ya da Türk soylu olmalarıdır. Bu durum, ulus devlet nosyonunun bir yansıması olarak da değerlendirilebilir. Nitekim Osmanlı Devletinin çok dinli, çok etnisiteli, çok kültürlü imparatorluk birikiminin aksine, Cumhuriyet’in ilk yıllarında o dönem bütün dünyayı saran ulus devlet anlayışı hâkim olmuş ve Ziya Gökalp’in tek dil, tek kültür ve tek ideal esasına dayanan ulus yaratma fikri benimsenmiştir. Türk modernitesi, ulus temelli yeni devlete yeni bir kimlik inşa etmek için yurttaşlık temelli milliyetçiliğin cumhuriyetçi versiyonunu tercih etmiştir (Baban, 2009, s. 61–62). Vardar’a (2009, s. 97) göre de Türk vatandaşlığı, tarihsel olarak Fransız milliyetçiliğinin (cumhuriyetçiliğinin) siyasal olarak dâhil edici modeli olan “sözleşmeli siyasal vatandaşlık” ile Alman milliyetçilik geleneğinin dışlayıcılık özelliklerini taşıyan “etnik vatandaşlığın” bir birleşimidir. Yurkarıda zikredilen ulus devlet ve vatandaşlık tartışmaları da hatırlandığında Türkiye Cumhuriyeti’nin de sadece vatandaşlık rejiminde değil, toplumsal hafızanın inşasında da milliyetçi ve seküler ulus devlet anlayışını benimsediği görülmektedir. Bu inşa sürecinin oluşturduğu verili formlar, özellikle Suriyelilere yönelik tartışmalarda belirleyici bir öneme sahiptir.

2011 sonrası Suriye’den yönelen göç akını Türkiye’ye yönelen dış göçler açısından bir kırılma noktası olmuştur. 29 Nisan 2011 tarihinden günümüze değin resmî makamlara göre 3 milyon 70 bin Suriyeli Türkiye’ye sığınmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2017). Afet ve

Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) verilerine göre, Türkiye'nin Suriye krizinden etkilenen mülteciler için kamu kurumu, sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından yapılan harcamaların toplamı 25 milyar dolardır. Uluslararası toplumun Türkiye'deki Suriyelilere yaptığı yardımın toplam miktarı ise sadece 526 milyon dolardır. (AFAD, 2017).

Türk hükûmeti, Suriye iç savaşı başladığında bu sürecin (birçok Arap ülkesinde olduğu gibi) kısa sürede sonlanacağı düşüncesiyle Suriyelilere (1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyulan "coğrafi kısıtlama" sebebiyle) uluslararası hukukta istisnai bir prosedür olan "geçici koruma" statüsü vermiştir. Başka bir ifadeyle Suriye vatandaşlarına "mülteci" veya "sığınmacı" statüsü verilmemiş, her türlü ihtiyaçları devlet tarafından karşılanmak üzere bir anlamda "misafir" konumunda kabul edilmişlerdir (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2012, s. 4). Zira geçici koruma statüsü, savaşın bitmesiyle Suriyeli savaş mağdurlarının evlerine döneceğini varsaymaktadır. Sığınan kişilerin sayıca çok olması bu statünün verilmesinde en büyük etkidir. Gelinen noktada aradan 6 yıl gibi oldukça uzun bir süre geçmesine karşın Suriye'de savaş sona ermemiş dahası mevcut koşullara bakıldığında kısa sürede sona ermesi mümkün gözükmemektedir. Bu durum Suriye vatandaşlarına tanınan ve bütün ihtiyaçların devlet tarafından karşılandığı geçici koruma statüsünün sürdürülebilir olmadığını açıkça ortaya koymuştur. Nitekim hükûmet, bu süreç zarfında çıkardığı çeşitli yönetmeliklerle geçici koruma statüsünü daha uygulanabilir bir zemine çekmeye çalışmış ve çoğu durumda bu prosedüre aykırı olan (sığınmacıların istihdamı, iş yeri açma vb.) uygulamalara da göz yummuştur.

Sayıları giderek artan sığınmacılar için sunulan imkânların nasıl ve hangi şartlar altında devam ettirilebileceği, süreçte Türkiye'yi gerek siyaseten gerekse yardımlar konusunda yalnız bırakan uluslararası toplumun sorumluluğu paylaşp paylaşmıyacağı gibi konular netlik kazanmamıştır.

Dahası bu göç akını ile ülkenin dört bir tarafına dağılan Suriyelilerin sosyal, kültürel, ekonomik entegrasyonları, yaşadıkları sorunlar, talep ve beklentileri, ulusal ve yerel aktörlerin süreçteki konumu, halkın izlenen politika ve Suriyelilere ilişkin kanaatleri ve toplumsal kabul düzeyi gibi birçok tartışmayı da beraberinde getirmiş ve Suriyeliler gündemin önemli konu başlıklarından biri hâline gelmiştir. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi meselesi de söz konusu tartışmalar içerisinde öne çıkan başlıklardan biri olmuştur. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 02 Temmuz 2016'da Kilis'te yaptığı konuşmada Suriyelilere vatandaşlık imkânı verileceğini söylemesinin ardından gündemin ilk sırasına yerleşmiştir. Açıklamanın gazete manşetleri ve haber bültenlerinde yer almasının hemen ardından söz konusu teklife sosyal medyada #ÜlkemdeSuriyeliİstemiyorum, #suriyelidefol, #suriyelilerehayır, #VatanhainindenVatandaşolmaz, #SuriyelilerYallahSuriyeye vb. birçok hashtag üzerinden olumsuz tepkiler gelmiştir. Konu ile ilgili tartışmalar devam ederken Metropoll araştırma

şirketinin yaptığı Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hakkındaki araştırma, AK Parti seçmeninin yüzde 78’inin, CHP seçmeninin yüzde 97’sinin, MHP seçmeninin yüzde 94’ünün ve HDP seçmeninin yüzde 69’unun Suriyelilere vatandaşlık verilmesine karşı olduğunu ortaya koymuştur (Hakan, 2016). Bu tarihten yaklaşık iki yıl önce, Ekim 2014’te Hacettepe *Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HUGO)* tarafından Türkiye genelinde (20 ilde 1501 kişi ile) gerçekleştirilen kamuoyu araştırmasında da Türk halkının %81,7 oranında Suriyelilere vatandaşlık verilmesine olumsuz baktığı tespit edilmiştir (Erdoğan, 2014, s. 41). Söz konusu tartışmalar 15 Temmuz darbe girişimi sebebiyle askıya alınsa da gerek hükümet yetkilerinin yaptığı açıklamalar gerekse Suriyeliler ile ilgili basına yansıyan olayların ardından gündemin önemli başlıklarından biri olmayı sürdürmektedir. Türkiye’nin hâlihazırda 3 milyon 70 bin Suriyeliye ev sahipliği yaptığı hatırlandığında vatandaşlık konusu ülkenin toplumsal formasyonu açısından büyük bir önem arz etmektedir. Bununla birlikte konunun doğrudan muhatabı olan Suriyelilerin vatandaşlık ile ilgili tutum ve kanaatleri ise göz ardı edilmiştir.

Yukarıdaki tartışmalardan hareketle bu çalışmanın problemi, Türkiye’deki Suriyelilerin vatandaşlık konusundaki görüşleri, sorun yasadıkları alanlar ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinin belirlenmesi oluşturmaktadır.

Yöntem

Çalışma kapsamında 2017 yılı Ocak-Mayıs ayları arasında Konya’da ikamet etmekte olan farklı sosyoekonomik seviyeden geçici koruma statüsündeki 125 Suriyeli ile nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Çalışmada vatandaşlığa ilişkin kanaatler ele alındığından katılımcıların konuya ilişkin görüş, tutum ve algılarına ilişkin detay bilgilere ihtiyaç duyulması, ayrıca sığınmacıların konumları (rejim baskısı, muhaberat algısı, gurbette olmanın verdiği güvensizlik, dil sorunu, eğitim seviyesinin düşük oluşu) dikkate alınarak nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Görüşmelerde yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır.

Bu kapsamda 68 Suriyeli kartopu örneklem tekniği ve 57 Suriyeliye ise kota örnekleme tekniği kullanılarak ulaşılmıştır. Kartopu örneklem tekniğine başvurulmasının sebebi, geçici koruma altındaki Suriyeli konumuna ilişkin yukarıda belirtilen hususlar göz önünde bulundurularak güven esaslı samimi görüşmeler gerçekleştirebilmektedir. Ancak kartopu örnekleme tekniğinden kaynaklanabilecek (benzer örneklem ve benzer sonuçlara ulaşma gibi) sorunlar dikkate alınarak katılımcı sayısı mümkün olduğunca yüksek tutulmuş, ayrıca mülakatlarda heterojen bir kitleye ulaşmak için farklı sosyoekonomik seviyeler başlangıç noktası alınmıştır. Bununla da yetinilmemiş ve Suriyeli sığınmacılara yönelik faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının da desteği alınarak 57 Suriyeli için kota örnekleme tekniğine başvurulmuştur.

Örneklemin seçiminde cinsiyet, yaş, eğitim, gelir düzeyi, meslek, Suriye’de ikamet edilen yerleşim birimi gibi farklı kriterler göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırmadan elde edilen veriler, katılımcıların konuya ilişkin algıları, düşünceleri ve bunu nasıl anlamlandırdıklarını ifade etme imkânı sağladığı için söylem analizi yöntemi ile yorumlanmıştır. Van Dijk’in de (1997) ifade ettiği gibi söylem analizi, söylem ya da dil kullanımının sadece biçimsel yönü ile ilgilenmez. Analiz, ilgi odağını sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal olaylara çevirir (Barker ve Galasinski, 2001). Söylem analizi, dil kullanımının daha büyük bölümlerini sosyokültürel bağlam çerçevesinde ele alıp inceleyen bir yaklaşım (Atay, 2007) olması sebebiyle elde edilen verilerin yorumlanmasında bu yöntem tercih edilmiştir.

Misafir mi? Vatandaş mı?

Araştırma kapsamında vatandaşlık tartışmasına girmeden önce katılımcılara “Suriye’de savaşın sona ermesi durumunda tekrar Suriye’ye dönmek ister misiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların yarısından fazlası Suriye’de barışın hâkim olması ve güvenliğin sağlanması hâlinde yeniden vatanlarına dönmek istediklerini ifade etmişlerdir.

Dönmek isteriz tabii. Evimiz orada, akrabalarımız orada. Büyüdüğümüz memleketimiz orası. Sen olsan dönmek istemez misin? Herkes büyüdüğü yerde yaşamak ister, ama savaş bitse de orada durum nasıl olur, gitsek eskisi gibi olur mu bilmiyorum (M., Erkek, 37, İdlib).

Tabii dönmek isterim. Orada anılarım var. Bizim vatanımız orası, özleyoruz (M., Erkek, 19, Halep).

Çok istiyorum dönmeyi. Orası bizim topraklarımız. Burada güvendesiz elbette. Ama Halep başka. Biz oranın insanlarıyız (H., Kadın, 39, Halep).

Evet, dönmek isterim. Malım, mülküm, evlerim, fabrikam hepsi orada. Benim büyük bir şirketim vardı; hepsi yağmalandı, bombalandı ama gidip tekrar onları yapabilirim. Kendi ülkemde olmak benim için daha iyi olur (A., Erkek, 47, Halep).

Türkiye’nin güvenli ve huzurlu bir ülke olması, ayrıca burada kurulan düzeni bozup yeniden göç yollarına düşmek istenmemesi ise Türkiye’de kalmak isteyenlerin öncelikli gerekçeleridir.

Tekrar memlekete dönmeyi düşünmüyoruz. Orada evimiz, her şeyimiz yakılıp yıkıldı. Her şeyimizi kaybettik. Artık oraları unutmaya çalışıyoruz. Burası güvenli. Hem de Müslüman (S., Erkek, 45, Halep).

Burada iyi kötü bir düzen kurduk. Ben çalışıyorum. Çocuklar da okula başladı. Şu an çok zorluk çekiyoruz. Ama ileride daha iyi olacak inşallah. Zaten eşim de çocuklar da burada kalmak istiyor (A., Erkek, 41, Şam).

Benim ve ailem için Suriye defteri kapandı. Ben ülkemden çıkmamak için çok direndim ama çıkmak zorunda kaldım. Çoğu iyi niyetli vatandaşlar orada şehit oldular. Geri kalanlar da terk etti. Orada artık bizim insanımız yok. İnsan yoksa toprak ne anlam ifade eder ki. Orası artık

bizim yurdumuz değil. Suriye’ye geri dönenler de oldu ama şimdi hepsi çok pişman. Hatta çoğu yeniden Türkiye’ye geldi. Ailem de bu durumdan çok etkilendi. Bazen beni Suriye’den arıyorlar. Her yerde savaş, kan, hüznün, acı... Kızım sürekli “Artık sen orayı unut. Bizim vatanımız burası” diyor (K., Erkek, 49, Halep).

Ailem belki döner ama ben dönmeyi düşünmüyorum. Geleceğe ilişkin planlarım var. Bunları Suriye’de gerçekleştiremem (Y., Erkek, 22, Şam).

Konuya vatandaşlık talebi açısından bakıldığında ise katılımcıların tamamına yakınının Suriyelilere Türk vatandaşlığı verilmesine olumlu baktıkları görülmektedir. İlk bakışta burada ciddi bir çelişki olduğu düşünülebilir. Ancak vatandaşlık talebine ilişkin önceliklere bakıldığında ortaya çıkan sonucun bir çelişkiye değil zorunluluğa işaret ettiği anlaşılmaktadır.

Bu noktada, Suriyeliler için vatandaşlık tartışmalarında en önemli etken hâlihazırda Suriye’de yaşanan savaş ve çatışma ortamıdır. Katılımcıların verdiği cevaplar içerisinde konuya ilişkin genel kanıyı özetleyen şu ifadeler mevcut durumu net olarak ortaya koymaktadır.

Ortada Suriye diye bir ülke kaldı mı? Ülkemiz yıkıldı. Şehitlerimiz var. Evler, dükkânlar, arabalar... Nasıl döneceğiz? Her şey yakılıp yıkılmışken dönsek ne olacak. Gitmek istiyorum aslında, orası benim vatanım... Ama Suriye’de savaş bitse de artık orada hiçbir şey yok... Zaten buraya alıştık, burada bir düzen kurduk (A., Erkek, 42, Deyr ez Zor).

Suriye’de hatıraların dışında bir şey kalmadı, her şey yıkıldı. Şimdi hatıraları da hep hüznün kapladı. Suriye benim vatanım. Vatanıma gitmeyi istediğimi söylesem de bunun mümkün olmadığını babamın yüzünden de anlamışsınızdır. Kim vatanını bırakır ki normal şartlarda. Bu saatten sonra kim sana sahip çıkarsa vatan orası olacak (M., Kadın, 18, Halep).

Vatan, sadece bireyin doğup büyüdüğü, üzerinde yaşadığı toprak parçası değildir. Vatan, aynı zamanda bireyin eylemlerini gerçekleştirdiği, kendini güvende hissettiği, aidiyet duyduğu, imgesel yanına işaret eden yerdir. Vatan, bireyin benliğini bulduğu, hatıralarını biriktirdiği yerdir. Ademoğlunun yeryüzündeki varoluş hikâyesine eklenen ana dizgelerden biridir. Katılımcıların her birinin Suriye’ye dair güzel anıları, özlemleri olsa da egemen güçlerin taşeronluğunu üstlenen sayısız terör örgütünün cirrit attığı, kimin neye hizmet ettiğinin belli olmadığı savaş ortamında Suriye, hüznün ve ızdırabın adı olmuştur. Bu durum, mevcut şartlarda Suriyeliler için geri dönüşü imkânsız kılmaktadır. Süre uzadıkça hayata tutunmak ve onurlu bir yaşam sürmek için bir düzen kurmak zorunluluk hâlini almaktadır. Bu gelişme, savaş bitse bile Suriyelilerin geri dönüş için çok da istekli olmayacaklarını ortaya koymaktadır. Nitekim katılımcılara yöneltilen “Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar da bu savı destekler niteliktedir.

Vatandaşlık verilmesini çok istiyoruz çünkü ben ve ailem artık Türkiye’de yaşayacağız. Suriyeliler, fabrikalara girip çalışır, emekli olur, sigorta yatar artık bizlere devlet size bakıyor boş

boş oturmamın demezler bizde bu ülkenin vatandaşı oluruz, bu ülkedeki insanlar ne yapıyorsa bizde hepsini rahat rahat yaparız ve bu ülkeye hizmet ederiz (A., Erkek, 58, Halep).

Çok isterim vatandaş olmayı. 2013'ten beri buradayız. Çok çalışıyoruz. Neden istemeyelim ki? (M., E, 28, Halep).

Yukarıdaki ifadeler vatandaşlık talebinin gerekçelerine ilişkin de bir ön fikir vermektedir. Genel olarak vatandaşlık talebinde öne çıkan öncelikler; çocukların geleceği, resmî olarak istihdam edilme yani sosyal güvenlik, resmî olarak iş yeri açabilme, kurulu düzenin bozulmaması ve daha iyi yaşam koşulları şeklindedir. Bununla birlikte vatandaşlık talebine ilişkin öncelikler, katılımcıların sosyoekonomik ve sosyokültürel seviyeleri ile kişisel beklentilere göre de farklılık arz etmektedir.

Suriye'de fabrika sahibiydim. Fabrikada 120 çalışanımdı. Orada durumum çok çok iyiydi. Şimdi bir süpermarket açtım ve geçimimi o şekilde sağlıyorum. Ama imkân verilse Suriye'deki işimi burada da yapmak isterim. Burada da fabrika açmak isterim. Lakin burada koşullar (bürokrasi) çok fazla, şartlar aleyhimize. Vatandaşlık verilirse Türkiye'de ticaret yapmak isterim (A., Erkek, 55, Halep).

Suriye'de dış ticaret ile uğraşıyordum. Bir şirketim vardı. Oldukça iyi kazanıyordum. Türkiye'ye geldiğimde üç sene sanayide bir fabrikada dış ticaret müdürlüğü yaptım. Ama sonra oradan çıkartıldım. Şu an kendi dükkânımız var, orada yine ticaret yapıyorum. Ancak ülke içinde bile izinsiz seyahat iznimiz yok. Biz bir de dış ticaret ile uğraşıyoruz. Dolayısıyla çok zorluk çekiyoruz. Çalışma izni sıkıntı... Vatandaşlık verilirse bu sorunların birçoğu ortadan kalkacak (H. A., Erkek, 50, Halep).

Türk vatandaşı olmak isterim. Kocam fabrika işçiliğinden kurtulur. Suriye'de kimyagerdi, mesleğini burada da sürdürür (R., Kadın, 33, Şam).

Ben Suriye'de diş hekimiydim. Ama burada diplomamın bir geçerliliği yok. Şimdi bir fabrikada 1000 ₺ ye çalışıyorum. Tanıdığım birçok doktor arkadaşım var. Türkiye'de yaşamayı istiyorlar ama diplomaları işe yaramadığı için çoğu Avrupa'ya gitti. Vatandaşlık verilirse bu sorunlar biter diye ümit ediyorum (Q., Erkek, 25, Şam).

Ben çok isterim vatandaşlık alabilmeyi. Sağlık açısından çok zorluk yaşıyoruz. Çocuklar küçük, sürekli hasta oluyorlar. Benim sağlık problemlerim var. Düzenli olarak hastaneye gitmem gerekiyor. İlaçlar çok pahalı alamıyorum çoğu zaman (F., Kadın, 35, Halep).

Verilsin istiyorum. Çünkü burada askerlik yapmak isterim. Her konuda Suriye'den daha güzel. Bayrak, vatan sevgisi çok fazla. Suriye'de bu yok (M., Erkek, 19, Halep).

Katılımcıların ifadelerinden de görüldüğü üzere, sermaye sahibi ya da nitelikli sığınmacılar kendilerine vatandaşlık statüsü verilmesi durumunda ülkeye sağlayacakları katkıyı vurgulamaktadır. Bu noktada zihinlerde beliren bir başka soru da kimlere vatandaşlık verilmesi gerektiğidir.

Konuya vatandaşlık kriterleri açısından bakıldığında, Suriyelilere vatandaşlık verilmesini isteyen katılımcıların istisnasız hepsinin üzerinde durdukları ve özellikle vurguladık-

ları kriter suça bulaşanlar ve dilencilerin kapsam dışı bırakılmasıdır. Dahası katılımcılar arasında bu risk grupları için caydırıcı yaptırımların uygulanması ve en ağır cezaların verilmesi yönünde yoğun bir talep vardır. Çünkü bu kesimler Türkiye’deki Suriyelilere yönelik olumsuz kanaat, dışlama ve suçlamaların ana aktörüdür. Her ne kadar toplam sığınmacı nüfus içinde oldukça sınırlı sayıda kalsalar da kamusal alanda ve medyada sürekli görünür olmaları, oluşan olumsuz algı ve davranışların tüm Suriyelilere yönelmesine zemin hazırlamaktadır (Koyuncu, 2016a, s. 109). Bu ortak vurgu dışında bırakıldığında, kimlere vatandaşlık verilmesi gerektiğine ilişkin cevaplarda katılımcıların kendi konumlarını öncelikle gördükleri görülmektedir. Buna göre büyük çoğunluk “herkese verilmeli, ayırım yapılmamalı” yönünde fikir beyan etmektedir.

Verilecekse herkese verilsin. Kimsenin hakkına girilmesin, ama buraya hizmet edecek olana daha erken verilsin. Fakir zengin ayrımı yapılsın (H., Erkek, 30, Halep, İnşaat işçisi).

Suriyeliler yıllardır burada. Kötülük yapanlara, hırsızlara, çalışmayanlara vatandaşlık verilmeli. Devlet bunları tespit etmeli. Ama bunun dışında ayrımcılık yapmasınlar. Sadece suçlulara, bu vatana layık olmayanlara vermesinler, diğer herkese versinler (M., Erkek, 27, Halep, Garson).

Hak eden, bu ülkeyi gerçekten seven herkese verilmeli vatandaşlık. Ama sabıkası özellikle incelenmeli... Sadece parası olan, diploması olanlara ayrıcalık tanınmamalı. Bizim içimizde parası olmayan ama bu ülke uğruna yapmayacağı fedakârlık olmayan bir sürü insan var. Tam tersi de... Bunlar göz önünde bulundurulmalı (A., Kadın, 35, İdlip, Ev hanımı).

Herkese verilmeli. Doktor da hamal da bu ülke için çalışıyor. Devlete hizmet ediyor. Hepsi ekonomiyi canlandırır. Küçük işler, büyük işleri destekliyor (C., Erkek, 54, Halep, Çiftçi).

Türkiye’de bulunan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun ekonomik olarak alt gelir grubuna mensup olması ve eğitim seviyesinin düşük olması bu konuda oldukça önemli bir etkidir. Nitekim AFAD (2013, s. 31) raporuna göre, Türkiye’deki kamplarda yaşayan Suriyelilerin yarıdan fazlası Suriye’de iken 155 dolar veya daha az gelire sahiptir. Buna karşılık, kamplarda yaşayan Suriyelilerin yaklaşık yüzde 21’i ve kamp dışında yaşayanların yüzde 30’u Suriye’de iken 231 dolar veya daha fazla gelir elde etmektedir. Benzer şekilde Türkiye’deki Suriyelilerin çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu görülmektedir. Kamplarda yaşayanların yüzde 37’si ile kamp dışında yaşayanların yüzde 33’ü ilkokul mezundur. Buna bir mezuniyeti olmayanlar da eklendiğinde oran kamplarda yüzde 54’e, kamp dışında ise yüzde 61’e çıkmaktadır (AFAD, 2014, s. 63). Dolayısıyla katılımcıların (risk grupları hariç) çoğunluğunun herhangi bir ayırım yapılmadan tüm Suriyelilere vatandaşlık verilmesi gerektiği yönündeki talebi, esas itibarıyla kendi konumları ile doğrudan ilgilidir. Nitekim vatandaşlık kriterleri noktasında nitelikli Suriyelilerin “eğitim ve mesleki yeterliliği”, sermaye sahibi katılımcıların ise “yatırım potansiyelini” öne çıkarmaları bu savı destekler niteliktedir.

Herkese verilmemeli, herkese verilmesi saçma. Öylesi de olmaz zaten. Hak eden herkese verilmeli. Eğitilmiş, Türkiye’ye yardımı dokunacak Suriyelilere verilmeli (M., Erkek, 41, Halep, Eczacı).

Eğitilmiş olan, meslek sahibi, okuyan kişilere öncelik verilmeli. Devlet tabii ki ilk başta kendisine faydalı olacak insanları almak ister, haklı da (A., Erkek, 42, şam, Akademisyen).

İlk önce eğitilmişlere verilmesi gerek ama sonra hepimize verilmeli. Lakin sıkıntı çıkaran kişilere de verilmemesi gerekiyor tabii. Örneğin buraya gelen Suriyeliler pek de iyi olmayan kişiler. Hatta Konya'ya daha ziyade alt sınıftakiler geliyor. Onlar, Suriye'de de bu şekilde yaşıyordu. Onlara vatandaşlık verilmesi konusunda olumsuz düşünmelerini anlayabiliyorum. Ama onlar dışındaki eczacı, doktor, öğretmen, mühendis, tüccar gibi buraya yararı olacak kişilere vatandaşlık verilmelidir (S., Kadın, 23, Humus, Öğretmen).

Vatandaşlık eğitilmiş kişilere ve tüccarlara verilmeli. Mesela benim eşim demir tüccarı. Yurt dışında çok bağlantıları var, ama şu anda çalışmıyor. Eğer vatandaşlık verilirse onun da Türkiye'ye çok fayda sağlayacağını düşünüyorum. Çünkü biz düşünüyoruz ki Avrupa kötü davranıyor. Suriye'de de Esat var. Onun için Türkiye Avrupa'ya karşı güçlü olmalı. Nitelikli insanlarla Türkiye'nin daha güçlü olacağını düşünüyorum (S., Kadın, 59, Halep, Öğretmen).

Eğitilmiş doktorlara, mühendislere, öğretmenlere, sanayicilere, tüccarlara, zengin insanlara belli bir miktar para karşılığında vatandaşlık verilmelidir. Çünkü onlar Türkiye'ye katkı sağlayacak insanlardır. Avrupa'ya gidip kendi vatandaşlarını bırakmaktansa burada Müslümanlara yardım etmeleri daha yerinde olur. Yanlış mı? Türkiye de onları burada tutabilmek için gerekli altyapıyı sağlayıp vatandaşlık vermeli bence (H. A., Erkek, 50, Halep, Tüccar, Dış Ticaret).

Türkiye gibi ülkelere herkes kontrolsüz olarak girdi. Herkese vatandaşlık verilmemeli. En azından bizim gibi iş yeri açan ya da geçmişte ticaret yapan kişilere öncelik tanınmalı. Biz beş yıldır Türkiye'den hiç ayrılmadık, bu da göz önüne alınmalı. Savaştan önce iki ayda bir Türkiye'ye gelip 70 ilâ 100 bin dolarlık mal alıyordum. Bunlar değerlendirilmeli... Kötü Suriyeliler Türklerden önce bizi olumsuz etkiliyorlar. Bence onlar şehirlere alınmamalıydı. Sınırlardaki kamplarda kalmalıydı (M., Erkek, 52, şam, Sanayici-Tüccar)

MÜSİAD Konya şubesi öncülüğünde Kalkınma Bakanlığı (MEVKA) iş birliği ile gerçekleştirilen araştırmada da özellikle sermaye sahiplerinin vatandaşlık talebine ilişkin benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Suriyeli yatırımcılar, mevcut şartlarda bürokratik engeller, resmî prosedürlerin güçlüğü, ruhsat almadaki zorluklar, başta bankacılık olmak üzere finans işlemleri, dış ticaret için pasaport ve vize işlemleri, mülk edinme gibi birçok konuda sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sorunların aşılması, dolayısıyla Türkiye'de yatırım yapabilmek için vatandaşlık verilmesinin oldukça önemli olduğunu vurgulamışlardır (Topçuoğlu, Özensel ve Koyuncu, 2015, s. 106).

Buraya kadar zikredilen hususlar genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'deki Suriyelilerin büyük çoğunluğu her ne kadar vatanlarına dönmek istese de Suriye'deki mevcut konjonktürde geri dönüşün çok uzak bir ihtimal olduğu açıktır. Ayrıca savaş ortamının daha uzun süre devam edeceği yönündeki kanaatler Türkiye'de kalıcı olma ve burada yeni bir hayat ve düzen kurma düşüncesini pekiştirmektedir. Ancak katılımcıların ifadelerine de yansdığı üzere vatan hasreti de zihinlerde bütün canlılığını korumaktadır. Başka bir ifade ile Suriyeliler ne vatanlarından ne de Türkiye'de olmaktan vazgeçememektedir. Bu durum vatandaşlık ile ilgili taleplere de yansımış-

tır. Nitekim katılımcılar bu duruma bir çözüm olarak çifte vatandaşlık alternatifini dile getirmişlerdir. Farklı gerekçeler ortaya konmakla birlikte katılımcıların büyük çoğunluğu, yukarıda dile getirilen koşullar dikkate alındığında çifte vatandaşlığın kendileri için daha uygun olduğunu düşünmektedir.

Vatandaşlık verilirse ikisi de geçerli olsun. Kimse ne tek Türk ne tek Suriyeli değil ki artık. Zamanla daha da benzeyeceğiz. O yüzden çifte vatandaşlık olsun (M., Erkek, 27, Halep).

İki dil iki insan. Suriyeli Türk mesela. Çift isterdim (M., Erkek, 19, Halep).

İkisi de olsun. Çünkü Suriye bizim ilk vatanımız. Yani tercih etmek zorunda kalmayalım. Türkiye de bizim ikinci vatanımız gibi olsun, ilk vatanımız Suriye kalsın (M. S., Erkek, 18, Halep).

Çifte vatandaşlık olsun. Sonuçta Suriye bizim ana vatanımız. Orada doğduk, orada büyüdük. Ne zararı olur ki ikisinin vatandaşı da olsak? (H., Erkek, 26, Halep).

Çifte vatandaşlık olmalı. Böylece iki ülke arasında ilişkiler daha gelişir. Hem ekonomik hem kültürel bağlar daha da artar. Bu da iki ülkenin faydasına olur (M. A., Erkek, 25, Halep).

Çifte vatandaşlık olursa güzel olur. Belki ziyaret amaçlı Suriye’ye gideriz. Çocuklarımıza doğdukları yerleri gösteririz (A., Erkek, 28, İdlip).

Çifte vatandaşlık olmalı bence. Mesela Türkiye’de vatandaşlık aldı, iyi güzel işi var çalışıyor ama bir sorun oldu, battı veya iflas etti. Suriye’ye dönmesi gerekti. O zaman Suriye’den tekrar vatandaşlık mı isteyecek? (M., Erkek, 41, Halep).

Mülakatlar esnasında katılımcılara iki vatandaşlıktan birini seçmek zorunda kılınsa hangisini tercih edecekleri yönünde bir soru yöneltilmemesine karşın, bazı katılımcılar bu seçeneği de gündemlerine almışlar. Bu seçeneği gündeme getirenlerin sayısı oldukça sınırlıdır. Ancak söz konusu seçeneği dile getiren katılımcılar içerindeki büyük çoğunluk böyle bir tercih olması durumunda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığını tercih edeceğini belirtmiştir.

Çifte vatandaşlık daha iyi olur. Ne Türkiye’de ne de Suriye’ye gidince yabancı olmak istemem. Akrabalarım ile de rahatça görüşmek isterim. Ama birini tercih etmek zorundasın deseler nerede huzurlu, güvenli isek orada kalırız. Şu an Türkiye’de daha güvendeyiz. Burayı tercih ederiz diye düşünüyorum. Bize vatandaşlık verseler de vermeseler de burada güvende olduğum için bir yere gitmem ben. Ayrıca Suriye vatandaşı olsam 23 ülkeye vizesiz girebilirim. Ama burada belki de 80 ülkeye gidebilirim (S., Erkek, 38, Halep).

Çifte vatandaşlık isterim. Suriye’ye misafir gitmek için. Yok, birini seç derlerse o vakit Türk vatandaşlığımı isterim (M., Kadın, 18, Halep).

Bununla birlikte çifte vatandaşlık fikrine sıcak bakmayanlar da mevcuttur. Sayıları az da olsa, bu grup içerisinde yer alan büyük çoğunluk sadece Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı talep etmektedir.

Bu saatten sonra geleceğimiz için Türk vatandaşlığı bize yeter. Çünkü Suriye artık bizim dışımızda. Amerika, Rusya, İran gibi ülkelerin istediklerini yaptığı yer oldu. Orada olmak artık bizim için iyi olmayacak. Bu sebeple de Türk vatandaşlığı tercih ederdim (A., Erkek, 55, Halep).

Çifte vatandaşlık alsak da almasak da Suriye bizi kabul etmeyecek. Benim gibi olan çoğu Türkmen de burada olmayı kabul eder. Hiç aramam Suriye'yi. Yıllarca yaşadım ama hep hakaretler duyarak. Ben buraya geldiğimde insan olduğumu hatırladım. Bu yüzden sadece Türk vatandaşlığı seçerdim (C., Erkek, 38, Halep).

Sadece Türk vatandaşlığı olmalı. Çünkü çifte vatandaşlık olursa akılda hep kalır, dönsek mi(?) diye. Ama Türk vatandaşlığı alan dönmemeli bence, çünkü ihanet olur (M., Erkek, 37, İdlib).

Çifte vatandaşlık talebi ile bağlantılı bir diğer konu da Türkiye'deki Suriyelilere çifte vatandaşlık verilmesi ve Suriye'deki savaşın sona ermesi hâlinde Suriye'de gerçekleştirilecek seçimlerde oy kullanmak için Suriye'ye dönüp dönmeyeceklerine ilişkindir. Suriye'deki siyasi belirsizliğin katılımcıların cevaplarına da yansıdığı görülmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası soruya “evet dönmek isterim” cevabını verse de cümlelerin devamı “ama”, “lakin”, “şayet” gibi şart edatları ile sürmüştür.

Çifte vatandaşlık olursa seçimler için dönerim. Büyük çoğunluk da döner. Çünkü biz burada yaşasak da orada akrabalarımız, tanıdıklarımız olur; onlar için doğru yönetimi seçmek isteriz. Hem orada yaşamasak da bizim memleketimiz için iyisi olsun isteriz. Ama Suriye'de bir seçim olur mu onu bilemem işte (M., Erkek, 37, İdlib).

Eğer Suriye'nin güvenli olduğunu düşünürsek annem, babam ve kardeşlerimle tekrar Suriye'ye döner ve orada seçimlere de katılırız. Ama ben birçok Suriyelilerin artık geri döneceğini düşünmüyorum. Özellikle de alt sınıfların tekrar Suriye'ye gidip baştan başlayacaklarını düşünmüyorum (Z., Kadın, 34, Humus).

Şayet Esad'a benzer bir kişi olacaksa yok. Ama tabii ki özgür seçimler olursa giderim. (M., Erkek, 35, Şam).

Suriye'de seçim olmaz ki. Ben hiç sanmıyorum ama illa olursa tabii ki giderim. Orada kalanların hakkı var üzerimizde. Dönerim ama kesin kalır mıyım bilmiyorum (N., Kadın, 41, Halep).

Olursa gideriz. Ama adil bir seçim olursa gideriz. Çünkü bizim orada oylar yüzde doksan dokuz iktidara çıkar. Buna bir örnek verilir. Adamın biri muhalefet partisine oy vermiş. Sonra siyaseten zarar görürüm diye tekrar emniyete müracaat etmiş. Ben bir hata yaptım 'hayır' oyu kullandım (iktidara oy vermedim), demiş. Başvurduğu yerdeki görevliler de “merak etme biz senin hatanı bildik, yanlışını düzelttik” demişler. Biz memlekette rejime karşı 'hayır' demek yoktur. Orada siyasete girme, konuşma! Koyun sürüsü gibi ye, iç, yat o kadar. Başka bir şey yapamazsın. Fikir özgürlüğü yok, demokrasi, insan hakları hepsi palavra. Bu savaş da bu yüzden patlak verdi zaten (H., Erkek, 52, Halep).

Çifte vatandaşlık verilmesi hâlinde Suriye'ye seçimler için dönmemeyi düşünenler de mevcuttur. Bu kesimlerin temel gerekçesi siyaset kurumuna olan güvensizliktir.

Biz Suriye'deyken bile çok gitmezdik seçimlere. Şimdi de olsa yine gitmem. Gitsem de bir şey değişmez zaten. Ama bir gün Suriye'ye mutlaka döneceğiz (M., Erkek, 36, İdlib).

Bize orada asla seçme hakkı vermeyecekler. Hep ezileceğiz ve kimin hükümet olacağını biz belirleyemeyeceğiz. O günlerin Suriye’ye geleceğini düşünmediğim için oy için dönmem (S., Kadın, 22, Şam).

Yok, gitmezdim, uğraşmak istemem onunla nefret ediyorum bize bunu yapanlardan. Artık oradaki askerlere de güvenmiyorum, kimseye güvenmiyorum ne hâlleri varsa görsünler (B., Erkek, 20, Halep).

Ne olursa olsun Türkiye’yi bırakmayacağız. Suriye’ye geri dönmeyeceğiz (K. M., Kadın, 30, Halep).

Savaş bitse de seçim de olsa kimseye gidip oy vermem. Kimseye güvenmiyorum. Giderim ama seçimde oy kullanmam (N., Kadın, 31, Halep).

Türkiye’de yaşamak isteyenler bir daha dönmez, geri gelemekten korkarlar. Ben de seçim için gitmeyi düşünmüyorum. Yaşamayacağım yerde seçime gitsem ne fark eder (A., Erkek, 58, Halep).

Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili Türkiye kamuoyundaki tartışmalar yukarıda zikredilmiş ve yerel halkın *büyük çoğunluğunun* (yüzde 80’ den fazlasının) Suriyelilere vatandaşlık verilmesine olumsuz baktığı ifade edilmişti. Buradan hareketle katılımcılara konu ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Verilen cevaplara bakıldığında, *büyük çoğunluğunun* mahcup ve bir o kadar da *çaresiz* bir eda ile yerel halkın bu kararına saygı duydukları, hatta kendilerine göre haklı buldukları ancak bu konuda empati kurulmasını bekledikleri görülmektedir.

Haklarıdır, bir şey diyemem. Empati kurmasını söyledim. Bizler de insanız, Müslümanız. Başka söyleyecek bir şey olmadığı için susarım (M., Erkek, 27, Halep).

Bu vatan Türklerin, ne diyebilirim ki... (İ., Erkek, 29, Halep).

Ben saygı duyardım. Çünkü burası onun memleketi... Biz sonradan geldik (M., Erkek, 22, Halep).

Türkler bu konuda kendilerine göre haklı. Ama vatandaşlık verilirse biz de kendi işimize bakarız. Kimseye kötü bir davranışımız olmaz. Kendinizi bizim yerimize koyun. Biz savaş olsun vatanımızı terk edelim ister miydik? Ama oldu bir kere (Y., Erkek, 44, Halep).

Bazı Türkler bu duruma karşı çıkıyorlar. Ama bence bu kötü bir şey değil. Türk vatandaşı olan bir Suriyeli de bu ülkeye hizmet edebilir (M. K., Erkek, 42, Halep).

Evet, karşı çıkanlar var. Ama neden karşı çıkıyorlar bilmiyorum. Hakları azalmıyor ki sonuçta (M., Erkek, 28, Halep).

Yerel halkın Suriyelilere vatandaşlık verilmesine karşı çıkmasında en temel sebebin risk gruplarından kaynaklı olumsuzlukların olduğu ve bu kesimler yüzünden tüm Suriyelilerin mahkum edilmemesi gerektiği sıkça vurgulanmaktadır.

Beş parmağın beşi de bir değil ki. Elbette Suriyeliler içinde de kötü olanlar vardır. Ama bizim şimdiye kadar kime ne zararımız olmuş ki şimdiden sonra ne zararımız olacak. Sonuçta herkes kendi rızkını yer. Neden karşı çıkıyorlar anlamıyorum (F., Kadın, 35, Halep).

Kötü Suriyeliler yüzünden böyle oluyor. Her Suriyeli aynı değil. Sizde de kötü insanlar yok mu? (M., Erkek, 40, İdlip).

Türkler dışarıda hırsızları, katilleri, dilencileri görüyorlar, ama bütün Suriyeliler aynı değil. Yanlış düşünüyorlar. Suriyelilerin çoğunluğu tıpkı sizin gibi. İşinde, gücünde, ekmeğinin derdinde (M., Erkek, 41, Halep).

Suriyelilere vatandaşlık verilmesine karşı çıkabilirler. Bu onların hakkı ama buradaki Suriyelilerin hepsi aynı değil, bizi kötü bilmeyin. Ama bu dilenciler, hırsızlar, kavga edenler filan bizi kötü tanıtıyorlar. Onların sınır dışı edilmesi lazım (A. M., Erkek, 51, Halep).

Suriyelilere vatandaşlık verilmesinin Türkiye için bir kazanım olacağını dile getirenlerin sayısı da oldukça fazladır.

Aslında siz bize vatandaşlık verseniz bu en çok sizin işinize yarayacak. Ekonomik açıdan çok daha iyi olacak. Çünkü pek çok fabrikası olan, sermayesi olan Suriyeli var. Doktor, öğretmen, eczacı, mühendis var. Türkiye bunlara vatandaşlık verse ülke kazanır. Bunun fark edilmesi lazım (A., Erkek, 45, Halep).

Neden karşı çıkılıyor anlamıyorum. Mesela Amerika, eğitilmiş, kültürlü insanlara vatandaşlık veriyor. Neden Türkiye de vermesin. Burada söz konusu olan vatanın kalkınması değil mi? Amerika kozmopolit bir yer mesela. Her milletten insan var. Amerika böyle yapınca zayıf oldu, bitti mi? Hayır. Türkiye de bunu yapabilir. Mesela zamanında Bosnalılara, Iraklı Türkmenlere vatandaşlık verildi. Bize de verilse ne gibi bir sıkıntı olabilir ki (A., Erkek, 47, Halep).

Müslümanız sonuçta. Neden öyle düşünüyorlar bilemiyorum. Bence yanlış. Ben Türkiye'yi seviyorum ve burada yaşamak için vatandaşlık istiyorum. Hem böylece Türkiye'nin nüfusu da artar. Türkiye'nin nüfusu artarsa Avrupa'nın da korkusu artar (S., Erkek, 30, Halep).

Konuyu haklar açısından değerlendirenler de mevcuttur.

İnsanlar hem vergi verdiğimiz, askerlik yapmadığımız, devletten yardım aldığımız için kızıyorlar hem de vatandaşlık verilmesini diyorlar. Bunun bir ortası yok ki... Biz de haklarımız olsun istiyoruz. Hem böylece vergimizi de veririz. Askere de gideriz (C., Erkek, 25, İdlip).

Biz 5 yıldır buradayız. Vatandaşlık almak bizim hakkımız. Eğer bir yabancı 5 yıl boyunca Türkiye'den hiç çıkmadan burada yaşarsa o vatandaş olmayı hak ediyor. (Katılımcı, Suriyelilere verilen geçici koruma statüsü ile mülteci statüsünü karıştırıyor.) Bu Suriyelilere özgü bir şey değil (B., Kadın, 30, Halep).

Biz burada haklarımız olmadan yaşıyoruz. Sizin yaptığımız çoğu şeyi yapamıyoruz. Bu yüzden zorluklar çekiyoruz. O yüzden vatandaşlık verilirse daha iyi yaşayabiliriz, buna karşı çıkmaması gerekiyor (H., Kadın, 28, Halep).

Siz, Almanya'ya giden Türklere vatandaşlık verilmesine karşı çıkan Almanlara kızmadınız mı? Şimdi Suriyeliler de aynı durumda. Almanya'da Türklere nasıl verildiyse Türkiye'de de Suriyelilere verilebilir. Hem kötü kişilere vermiyorlar. Araştırıyorlar, ülkeye faydası olana veriyorlar (D., Erkek, 42, Şam).

Biz de sizin gibi çalışıyoruz, üretiyoruz. Kira veriyoruz. Ama hiçbir hakkımız yok. Aynı iş yerinde aynı işi yapıyoruz. Ama ne sigortamız var ne de bir güvencemiz. Hiçbir hakkımız yok. Biz ülkemizi bırakmayı istemezdik ama zulümden kaçıp size sığındık. Hiç değilse, o kadar zorluktan sonra, artık biz de insan gibi yaşayacak imkânlarla sahip olabilelim (F., Kadın, 35, Halep).

Bu noktada dikkati çeken bir diğer husus ise, soruya Suriye’deki siyasi atmosferin etkisiyle verilen cevaplardır.

Bu devletin elinde olan bir şey. Devlet, Suriyelilere vatandaşlık vereceğim derse sizler bir şey yapamazsınız (K., Erkek, 37, Halep).

Vatandaşlık verilmesin diyenler bizi de istemiyorlardı burada. Ama devlet izin verince kimse bir şey diyemez. Biz vatandaş olmasak da buradayız. Ben kimin ne dediğine, ne düşündüğüne bakmam. Devlet ne diyor ona bakarım. Verirse de hakkım olanı alırım (B., Erkek, 20, Halep).

Onlara (vatandaşlık verilmesin diyenlere) saygı duyarım. Ama buna onlar karışamaz. Çünkü devlet veriyor bu hakkı. Kimse karışamaz. Devlet ne derse o olur (V., Kadın, 36, Halep).

Bizim için devletin dediği önemli, vatandaşın ne dediği önemli değil. Bu konu ile ilgili tartışmaya girmem, herkesin kendi düşüncesidir (A., Erkek, 38, Şam).

Vatandaşlık tartışmalarını din kardeşliği üzerinden yorumlayanlar ise bu tepkileri son derece üzücü bulmakta ve İslam kardeşliğine yakışmadığını ifade etmektedir.

Bence bazı Türkler bu konuda çok bencil düşünüyorlar. Kendilerini bizim yerimize koymuyorlar. Bu mu İslam kardeşliği? Müslümanız ve birbirimize yardımcı olmamız gerekmez mi? (A., Erkek, 42, Şam).

Siz Ensar, biz Muhaciriz. Müslümanlar arasında bu konuların ayrılığa, kavgaya sebep olmasına anlam veremiyorum. Zaten Müslümanların başına ne geliyorsa bu kardeşlik kalmadığı için gelmiyor mu? Zalimin zulmünden Müslüman kardeşinin kahrına kaçmak çok acı (M., Erkek, 51, Halep).

Ne diyebilirim ki; insaf sadece. Zalimin zulmünden sığındık sizlere. Eğer Müslüman kardeşimiz de sahip çıkmazsa kim merhamet eder ki! (M., Kadın, 18, Halep).

Bu sözler, Akif Emre’nin Müslüman coğrafyanın göçle imtihanını anlatan şu satırlarını hatırlatmaktadır. “Avrupalıları ayrımcılıkla suçlamak hicret yurdunun mukimleri için bir tür kendi hakikatini unutmayı sağlıyor. Siyasi, ekonomik kaosun içindeki Müslüman ülkelerden insanlar neden İslam topraklarına gelmiyor da ölümü göze alarak Yeni Roma’nın sınırlarını zorluyorlar? (...) İki sebebi var. Ya onlar muhaceretten vazgeçtiler yahut ülkelerimiz hicret yurdu olmaktan çıktı (...) Muhacir ile mülteci arasındaki farkın bilincinde değilsek hicret sahibi olma vasfını yitirdik demektir. Milyonları aşan Suriyeli muhacirlere ev sahipliği yapıyor olsak bile hâlâ sığınmacı gözüyle bakıyorsa anlam buharlaşmış demektir.” (Emre, 2015).

Sonuç

2011 yılında Türkiye'ye sınır olan Suriye'de başlayan iç savaş sebebiyle yüz binlerce sivil hayatını kaybetmiş, milyonlarcası vatanını terk etmek zorunda kalmıştır. Bugün Türkiye, 3,5 milyonu aşkın Suriyeli için gurbetin ya da yeni vatanın adı olmuştur. Bu zorunlu göç akını, Türkiye'de de pek çok tartışmaya kapı aralamıştır. Bu tartışmalardan biri de vatandaşlık tartışmalarıdır. Bilindiği üzere Türkiye'deki Suriyeliler “geçici koruma”, TBMM'nin ifadesiyle “misafir” statüsünde olup, bu statünün uluslararası hukukta bir karşılığı olmadığı gibi Türkiye için sürdürülebilir de değildir. Bu noktada sorunun çözümü için öncelikli soru Suriyelilerin hukuki statülerinin ne olacağıdır. Nitekim Suriyelilere ilişkin mevcut tartışmaların, getirilen eleştirilerin ve ortaya çıkan olumsuzlukların temelinde de hukuki statü sorunu vardır.

Suriye'deki savaş ortamı ve mevcut şartlar göz önüne alındığında sığınmacıların Türkiye'de kalıcı olacakları açıkça görülmektedir. Nitekim sığınmacıların büyük bir kısmının, Türkiye'deki kalış süresinin uzamasına paralel olarak, burada yeni bir hayat ve yeni bir düzen kurdukları ve geri dönüş konusunda oldukça çekimser bir tutum sergiledikleri katılımcıların ifadelerine de yansımıştır. Bu talebi anlamak için Almanya'ya misafir işçi olarak giden Türk vatandaşlarını hatırlamamız yeterli olacaktır. Dolayısıyla Suriyelilerin hukuki statüsünün net olarak belirlenmesi son derece elzemdir.

Bu bağlamda Suriyelilerin hukuki statülerine ilişkin tartışmalarda iki çözüm önerisi öne çıkmıştır. Bu önerilerinden ilki Suriyelilere mülteci statüsü verilmesidir. Bu statünün geçerliliği için öncelikle Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi şartı kaldırması ve Suriyelilerin bu statüden yararlanmaları için gerekli resmî prosedürü hayata geçirmesi gerekmektedir. Esasen hükümet süreç içinde yürürlüğe koyduğu düzenlemelerle zaten mültecilik statüsünün beraberinde getirdiği birçok imkânı zaten Suriyeliler için hayata geçirmiştir. Yine de hukuki bir zemine oturması bakımından mültecilik statüsü bir seçenek olarak değerlendirilebilir. Ancak Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve bu sözleşmelerin muhatabı konumundaki Batılı kurumların denetim ve yaptırımları, başka bir ifadeyle Türkiye'nin iç işlerine müdahalesi mukadderdir. Türkiye'nin terörle ve terör örgütleriyle mücadelesinde ve özellikle 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında Batı'nın sergilediği tutum ve destek verdiği kesimler dikkate alındığında böyle bir düzenlemenin sorunun çözümüne sağlayacağı katkının tüm boyutlarıyla derinlemesine düşünülmesini gerektirmektedir.

İkincisi Suriyelilere vatandaşlık verilmesidir ki, bu konu tartışmaların en yoğun olduğu alanlardan biridir. Konuya ilişkin yapılan ve yukarıda da zikredilen araştırmalar da yerel halkın bu öneriye sıcak bakmadığı dahası büyük bir çoğunluğun buna öneriye karşı çıktığı görülmektedir. Ancak bu karşı çıkışın sebeplerine ilişkin sunulan gerekçeler ve bu gerekçelerin tutarlılığı noktasında net cevaplar bulunmamaktadır. Tartışmaların daha ziyade oy temelli siyasi tartışmalar ve sığınmacıların külfet ol-

duğuna yönelik çoğu sloganik eleştirilerden oluştuğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Dahası konu sadece olumsuzluklar üzerinden değerlendirilse bile ucuz emek, çocuk işçiliği, vasıfsız eleman ihtiyacı, vergiler, çalışma izinleri, yoksulluk, kamu yardımları gibi konuların çözümü de yine vatandaşlık ile mümkün hâle gelecektir. Zaten bu kesimler (eğitim, sağlık, kamu yardımları gibi) hâlihazırda birçok kamu imkânından da faydalanmaktadır. Başka bir ifadeyle Suriyeliler özellikle maddi harcamaların yoğun olduğu birçok alanda zaten Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile aynı ya da benzer imkânlardan faydalanmaktadır. Ancak bu imkânlardan faydalanırken statüleri gereği başta vergi muafiyeti olmak üzere Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için geçerli birçok yasal yükümlülükten de azadedirler.

Bu noktada konunun Suriyelilerin de dile getirdiği gibi kazanımlar üzerinden hatırlanması fayda-maliyet çerçevesinde irdelenmesi daha anlamlı olacaktır. Nitekim Suriyelilerin Türkiye’de (Türklerin tercih etmediği) imalat sanayi, madencilik, tekstil, tarım ve birçok mevsimlik sektördeki vasıfsız eleman ihtiyacını karşıladığı bilinmektedir. Bu sayede üretim artışının gerçekleştiği, buna paralel olarak yatırım potansiyelinin yükseldiği, dolayısıyla istihdamın arttığı unutulmamalıdır. Ek olarak, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi hâlinde nitelikli iş gücünün ve sermaye sahibi sığınmacıların yatırımlarının ülke ekonomisine kazandırılması da oldukça önemlidir. Kısacası mutlaka tartışılması gerekmektedir birlikte reel politik açıdan Suriyelilere vatandaşlık verilmesi mevcut seçenekler arasında öne çıkmaktadır. Almanya’ya misafir işçi olarak giden ve orada kalan Türk vatandaşları örneğinden hareketle Suriyelilere de çifte vatandaşlık verilerek isteyenlerin savaş sonrasında Suriye’ye dönmelerinin de önü açılabilir.

Sonuç olarak, Suriyelilerin hukuki, siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik haklarına yönelik arayışlar vatandaşlık tartışmalarını gündeme taşımaya devam edecektir. Bu noktada gelişmiş ülkelerin birçoğunun göçmen ülkesi olduğu ya da göçlerle büyüdüğü, dahası medeniyet inşa etmiş toplumların sürekli göçle beslendiği de hatırlanması önemli bir kazanım olacaktır.

Syrians in Turkey under Temporary Protection: From Guest Status to Citizenship

Ahmet Koyuncu^a

Abstract

Beginning in the wake of the Arab Spring that occurred in 2010, 3,070,000 Syrians have taken refuge in Turkey following the war and conflicts experienced in the region that is Syria. The country of Turkey, which as of today has four million people in different statuses like immigrant, asylum seeker, refugee, and temporary protection/guest who have become homeowners, hosts the most “asylum seekers” in the world at the same time. Temporary protection status, as an exceptional procedure under international law, has been provided to Syrian citizens taking refuge in Turkey. In other words, every need of theirs is accepted in the position of “guest” in the sense of being met by the state, because the temporary protection status assumes the victims of the Syrian war will return to their homes with the war’s end. However, the war in Syria has not yet come to an end, nor does its finish seem possible in the short term with current conditions. This situation reveals the temporary protection status to be non-sustainable. While on one side debates lead on related to the problems arising from temporary protection status in this process, on the other, debates related to granting citizenship to Syrians residing in Turkey who add value to the country have gained speed. However, the most neglected point in this process is perhaps “What do we think about the issue of giving Syrian individuals citizenship?” In this context our study is focused on the debates of citizenship from the eye of Syrians. How Syrians in Turkey evaluate the debates on citizenship and their convictions related to citizenship have been discussed from an analytical perspective with motion from qualitative research data conducted over 125 Syrians with different socio-economic levels from January to May 2017.

Keywords

Turkey • Immigration • Syrians • Citizenship • Temporary protection

a (✉) Ahmet Koyuncu (PhD), Department of Sociology, Necmettin Erbakan University, Meram, Konya 42090 Turkey. Email: koyuncuahmet42@gmail.com

Received: November 30, 2017
Accepted: March 16, 2018
Online First: June 25, 2018

Copyright © 2018 • The International Refugee Rights Association • <http://mejrs.com/en>
ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962
DOI 10.12738/mejrs.2018.3.2.0009 • Summer 2018 • 3(2) • 171–195

Following the war and conflicts experienced in Syria in 2011, 3,070,000 Syrians have sought refuge in Turkey (İçişleri Bakanlığı, 2017). Temporary protection status was given to Syrians seeking refuge in Turkey as an exceptional procedure in international law. On one hand, while driving discussions related to problems sourcing from the temporary protection status in this process, discussions related to providing citizenship to Syrians residing in Turkey who offer added value to the country have gained speed on the other hand. However, perhaps the most neglected issue in this process has been “What are Syrians’ thoughts on the issue of being granted citizenship?” In this context, our study focuses on how Syrians in Turkey evaluate discussions on citizenship and their convictions related to citizenship.

Although the origins of the concept of citizenship have also been taken as far as ancient Greece, the Enlightenment, French Revolution, and organization of nation states in a modern sense have been effective in the emergence of the concept of citizenship. This development prepared the groundwork for the concept of citizenship to emerge in the modern sense as a result of symbolic equality conceptualized in the claim of the alleged end of privileges following the French Revolution (Kaya, 2003, p. 49). An understanding was gained following the 20th century that defined and organized the relations of the state with the individual together with structuring the nation states that had emerged as political organizations.

Turkey has also opened its doors to outside migrants coming from the Balkans and Caucasus at different times. In addition to being Muslim, the most important characteristic of immigrants coming to Turkey is the in the form of being Turkish or of Turkish descent. Turkish modernity prefers the republican version of citizen-based nationalism for building a new identity on the new nation-based state (Baban, 2009, pp. 61–62). According to Vardar (2009, p. 97), Turkish citizenship is also historically a combination of “ethnic citizenship,” which carries exclusionary features in the tradition of German nationalism, and “contractual political citizenship,” which is a politically inclusive model of French nationalism (republicanism). The given forms that this construction process has produced also have decisive importance, especially in discussions about Syrians.

The migration flow directed from Syria after 2011 has been a breaking point in terms of immigrants turning to Turkey. The Turkish government has given Syrians (due to the geographical restriction imposed by the 1951 Geneva Convention) temporary protection status as an exceptional procedure in international law with the thought that this process would soon be over (Turkish Gran National Assembly’s Human Rights Investigation Commission, 2012, p. 4). However, the temporary protection status has also been seen as unsustainable in the time that has followed. Indeed, following the speech given by Turkey’s President Erdoğan in Kilis on July 2,

2016, the possibility of citizenship being given to Syrians also was placed first on the agenda. Negative responses came to this proposal following its explanation. Research performed in relation to this subject also revealed the local people to be against offering citizenship to Syrians (Hakan, 2016; Erdoğan, 2014, p. 41). Alongside this, direct contact with this topic, as well as Syrians' attitudes and opinions related to citizenship, have been ignored. In this context, the problem of the study is to form determinations of the views of Syrians in Turkey on the topic of citizenship, the fields legislating the problem, and resolution proposals related to these.

The qualitative research was performed between January and May 2017 over 125 Syrians residing in Konya from different socio-economic levels with temporary protection status. The semi-structured interview technique has been used in the interviews. Sixty-eight Syrians were reached using the snowball sampling technique, and 57 Syrians using the quota sampling technique. Different criteria have been considered in selecting the sample, such as gender, age, education, income level, occupation, and residency in Syria. The data obtained in the research has been interpreted using the discourse analysis method in order to provide the opportunity of expressing the participants' perceptions and thoughts related to the topic and how they make sense of this.

Before entering the discussion on citizenship, the research also posed the question "Would you like to return to Syria again in the case of war in Syria coming to an end?" was asked to the participants. More than half the participants expressed wanting to go back to their homeland in the case of peace prevailing and security being provided in their country. The possibility of returning has been qualified as a rather remote possibility due to the environment of war and conflict already in Syria and which is expected to last for a long time. This situation reflects the demands of citizenship. Almost all participants were seen to have a positive view of Turkish citizenship being given to Syrians.

The qualities that draw forth in the demand of citizenship can be sorted as the children's future, being officially employed (social security), officially being able to open a business, non-disruption of the established order, and better living conditions.

When looking at the topic from the angle of citizenship criteria, all participants who want Syrians to be given citizenship emphasized the common criteria of excluding beggars and criminals. When excluding this common emphasis, participants were seen to prioritize their own positions in the criteria of citizenship. According to this, the great majority declared ideas in the direction of "everyone must receive it and it cannot discriminate." (Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, 2013, p. 31; 2014, p. 63). In this regard, the majority of Syrians in Turkey belonging to the lower income group economically and their having a low level of education is quite a significant factor.

Syrians can be renounced from neither citizenship nor being in Turkey. Participants expressed the alternative of dual citizenship as a solution in this case. Together with the different justifications put forth, the majority of participants think dual citizenship is more appropriate for themselves. In the case of dual citizenship, more than half of the participants say they would want to return to Syria for elections, while others think otherwise. The main justification from these segments is the insecurity of the political institution.

The majority of participants respect the decision related to the negative view from more than 80% of the local population on granting citizenship to Syrians; in fact, they find the public in the right according to themselves yet seem to be waiting for empathy to be established on this issue. The main reason for this opposition has been emphasized as the negativities caused by risk groups. Additionally, the number of those giving voice to the fact that granting citizenship to Syrians is a win for Turkey is also quite large. Evaluations of the topic in terms of human rights and Islamic siblinghood are also present.

As a result, the refugees becoming permanent in Turkey is clearly visible when considering the current conditions and war environment in Syria. As such, clearly identifying the legal status of Syrians is extremely handy.

In this context, two proposals have come forth in the discussions related to Syrians' legal status. Granting refugee status to Syrians is one of these proposals. For the validity of this status, Turkey must remove the geographical conditions placed by the 1951 Geneva Convention, and Syrians must bring to life the necessary official procedures in order to benefit from this status. However, international contracts of which Turkey is a party and the Western institutions these contracts address will intervene with sanctions and audits; in other words, intervention is predestined in Turkey's internal affairs. When considering the attitude exhibited by the West and the segments that have given support in Turkey's struggle with terror and terror organizations, especially after the July 15 coup attempt, the contribution of such an arrangement should be examined through all dimensions that contribute to what will provide a solution to the problem.

The second is granting citizenship to Syrians, one of the areas where discussions on this topic were most intense. However, the local public was not seen to be warm to this proposal. No clear answers were found on the points of justifications presented related to the reasons for this opposition and the consistency of these justifications. The discussions were seen to form around rhetorical criticisms mostly directed at the assumed mental patterns of the process of nation-state building, vote-based political debate, and asylum seekers being a burden. This point (together with the criteria debate) stands out from the secular perspective: Whether wanting a proposition or religious siblinghood, granting citizenship to Syrians is among the available options in terms of both economic gains and real politics.

Kaynakça/References

- Atay, H. (2007). Söylem analizi kavramının yapıları ve işlem akışı. A. Yüksel., B. Mil., Y. Bilim (Ed.), *Nitel araştırma: Neden, nasıl, niçin* içinde (s. 169–180). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Baban, F. (2009). Cemaat, vatandaşlık ve kimlik. F. Keyman ve A. İçduygu (Ed.) *Küreselleşme, Avrupalılaştırma ve Türkiye’de vatandaşlık* içinde (s. 60–83). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Barker, C., & Galasinski, D. (2001). *Cultural studies and discourse analysis: A dialogue on Inaguage and identity*. London, UK: Sage.
- Devlet Planlama Teşkilatı. (1990). *Bulgaristan’dan Türk göçleri* (DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Hizmete Özel Rapor). Ankara: Yazar.
- Ekinci, T. Z. (1999). *Vatandaşlık açısından Kürt sorunu ve bir çözüm önerisi*. İstanbul: Küyerel Yayınları.
- Emre, A. (2015, 01 Eylül). Muhacirlikten sığınmacılığa bir dönüşüm hikayesi. *Yeni Şafak*.
- Erdoğan, M. (2014). *Türkiye’deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Hakan, A. (2016, 06 Temmuz). İkiyüzlülük ve Avukat Rahmi örnek olayı. *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ahmet-hakan/ikiyuzluluk-ve-avukat-rahmi-ornek-olayi-40133698> adresinden edinilmiştir.
- İçişleri Bakanlığı. (2017). *İçişleri Bakanı Soylu: “Avrupa, 16 Nisan Referandumunu Dert Ettiği Kadar Milyonlarca Mülteciyi Dert Edinmemiştir*. <https://www.icisleri.gov.tr/icisleri-bakani-soylu-avrupa-16-nisan-referandumunu-dert-ettiği-kadar-milyonlarca-multeciyi-dert-edinmemistir> adresinden edinilmiştir.
- Kaya, A. (2003). Ulusal yurttaşlıktan çoğul yurttaşlığa: Yurttaşlık kuramlarına eleştirel bir yaklaşım. A. Kaya ve G. Göksu Özdoğan (Haz.), *Uluslararası ilişkilerde sınır tanımayan sorunlar* içinde (s. 149–189). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Koyuncu, A. (2016a). Nimet mi? Külfet mi? Türkiye’nin Suriyeli sığınmacıları ve göç ekonomisi üzerine bir derkenar. A. Esen ve M. Duman (Ed.), *Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyeliler: Tespitler ve öneriler* içinde (s. 107–130). İstanbul: WALD.
- Koyuncu, A. (2016b). Şiddetin İslamleştirilmesinin yeni aktörü DEAŞ’e katımlar üzerinden bir profil denemesi. *I. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Müslümanlar Kongresi* içinde (s. 58–65). Konya.
- Koyuncu, A. (2018). Türkiye toplumunda Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabulü ve dışlanması. B. Kartal ve U. Manço (Der.), *Beklenmeyen misafirler: Suriyeli sığınmacılar penceresinden Türkiye toplumunun geleceği* (s. 271–294). London: Transnational Press London.
- Nazıroğlu, B. (2013). *Vatandaşlık ve din eğitimi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Özel, S. (2007). Küreselleşme döneminde vatandaşlık. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 24, 577–583.
- Pew Research Center. (2015). *The future of world religions: Population growth projections: 2010-2050*. Retrieved from <http://www.pewforum.org/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>
- TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu. (2012). *Ülkemize sığınan Suriye vatandaşlarının barındıkları çadırkentler hakkında inceleme rapor*. http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2012/raporlar/28_02_2012_1.pdf adresinden edinilmiştir.
- Topçuoğlu, A., Özelsel, E. ve Koyuncu A. (2015), *Konya’daki Suriyeli misafirlerin ekonomik potansiyelleri ve işbirliği imkanlarının belirlenmesi araştırması*. Kalkınma Bakanlığı, MEVKA, MÜSİAD Konya Şubesi.
- Turner, B. S. (1993). Contemporary problems in the theory of citizenship. In B. S. Turner (Ed.) *Citizenship and social theory* (pp. 1–18). London, UK: Sage.

- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2013). *Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar; 2013 saha araştırması sonuçları*. https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/60-2013123015491-syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30.12.2013_tr.pdf adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2014). *Suriye'den Türkiye'ye nüfus hareketleri, kardeş topraklarındaki misafirlik raporu*. <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/79-20140529153928-suriye'den-turkiye'ye-nufus-hareketleri,-kardes-topraklarındaki-misafirlik,-2014.pdf> adresinden edinilmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı. (2017). *32 ülkeden 60 gazeteci AFAD'ı ziyaret etti*. <https://www.afad.gov.tr/tr/19324/32-Ulkeden-60-Gazeteci-AFAD-i-Ziyaret-Etti> adresinden 21.07.2017 tarihinde edinilmiştir.
- Van Dijk, T. (2003). Critical discourse analysis. In D. Schiffrin, D. Tannen, & E. H. Hamilton (Eds.), *The handbook of discourse analysis* (p. 352–372). Oxford: Blackwell Publishing.
- Vardar, D. (2009). Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri ve vatandaşlık sorunu. F. Keyman ve A. İçduygu (Ed.), *Küreselleşme, Avrupalılaştırma ve Türkiye'de vatandaşlık* içinde (s. 86–108). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.